

telefon   *mikrofon*   *symfonie*   *foniatr*   *gramofon*

telefon   mikrofon   symfonie   foniatr   gramofon

ř. *phōnē* “zvuk, řeč”

fonetika, fonologie

= jazykovědné disciplíny zabývající se zkoumáním lidské řeči, tj. zvuků, které lidé vydávají, když komunikují nějakým jazykem

PROČ SE ZABÝVAT STUDIEM LIDSKÉ ŘEČI (FONETIKOU A FONOLOGIÍ)?

[1) Je to povinný předmět]

2) Zvědavost

- Jak vzniká lidská řeč?
- Proč lidé mluví a zvířata ne?
- Proč si navzájem rozumíme?
- Jak je možné, že člověka poznáme jen po hlase?
- atd.

3) Profesionální zájem jazykovědců

- Jakou zvukovou podobu mají jazyky světa?
- Čím se jazyky navzájem liší, a co mají naopak společné?
- Jak se jazyky vyvíjely a měnily?

4) Zaznamenávání a popis jazyků

- Jak popsat a zaznamenat nové, neznámé nebo zanikající jazyky?

5) Výuka jazyků

- Jak (se) naučit správně vyslovovat cizí jazyky?
- Jak (se) naučit správně vyslovovat svůj mateřský jazyk?

6) Tvorba jazyků

- Jak vytvořit umělý jazyk tak, aby zněl přirozeně (lidsky), nebo naopak nezvykle (mimozemsky)?

7) Lékařství (logopedie, foniatrie)

- Jak odstranit řečové a sluchové vady nebo poruchy řeči?

8) Kriminalistika

- Jak pomocí zvukového záznamu identifikovat osobu?

9) Informační technologie, strojírenství

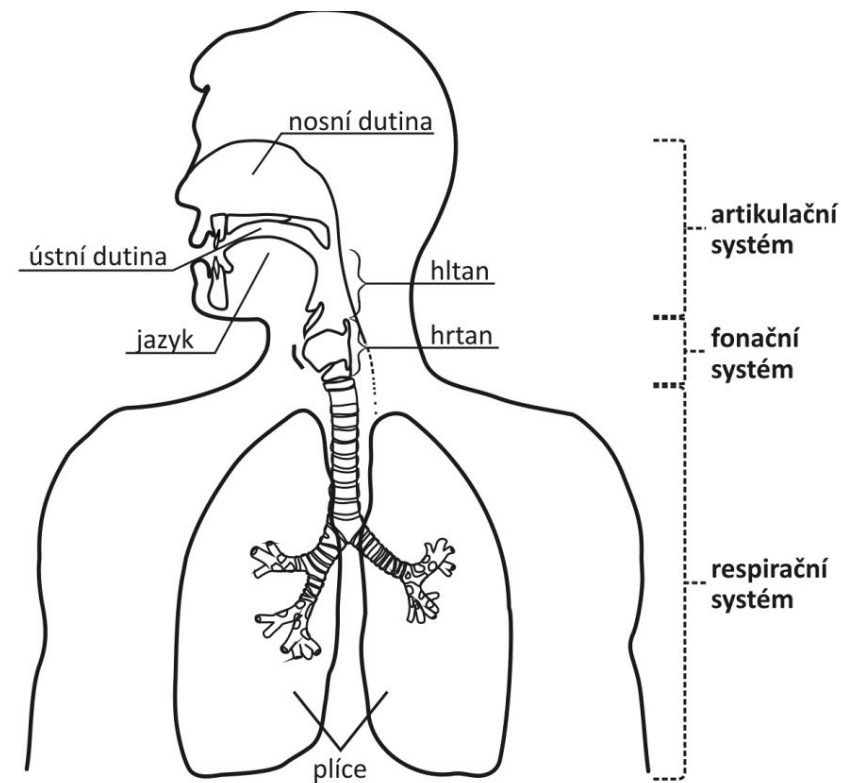
- Jak umožnit, aby stroje mluvily jako lidé?
- Jak naučit přístroje rozpoznávat lidskou řeč a reagovat na ni?

ČTYŘI ZÁKLADNÍ ZPŮSOBY, JAK SE FONETIKA A FONOLOGIE DÍVÁ NA LIDSKOU ŘEČ

1) Produkční hledisko – jak je lidská řeč tvořena?

→ Artikulační fonetika

- Tvorba řeči
- Artikulace hlásek
- Vznik a ovládání základního hlasivkového tónu (intonace)
- Tvorba zvukové prominence (přízvuk)
- Synchronizace artikulačních úkonů

Různá synchronizace artikulačních úkonů

čeština: <i>byt</i>	b	ɪ	t
dutina ústní	zavřena	otevřena	zavřena
hlasivky	kmitají		nekmitají

angličtina: <i>bit</i>	b	ɪ	t
dutina ústní	zavřena	otevřena	zavřena
hlasivky	nekmitají	kmitají	

2) Percepční hledisko – jak je řeč vnímána?

→ Auditivní fonetika

- Proces slyšení
- Vnímání a rozpoznávání zvuku

- Vnímání je selektivní

šít × žít

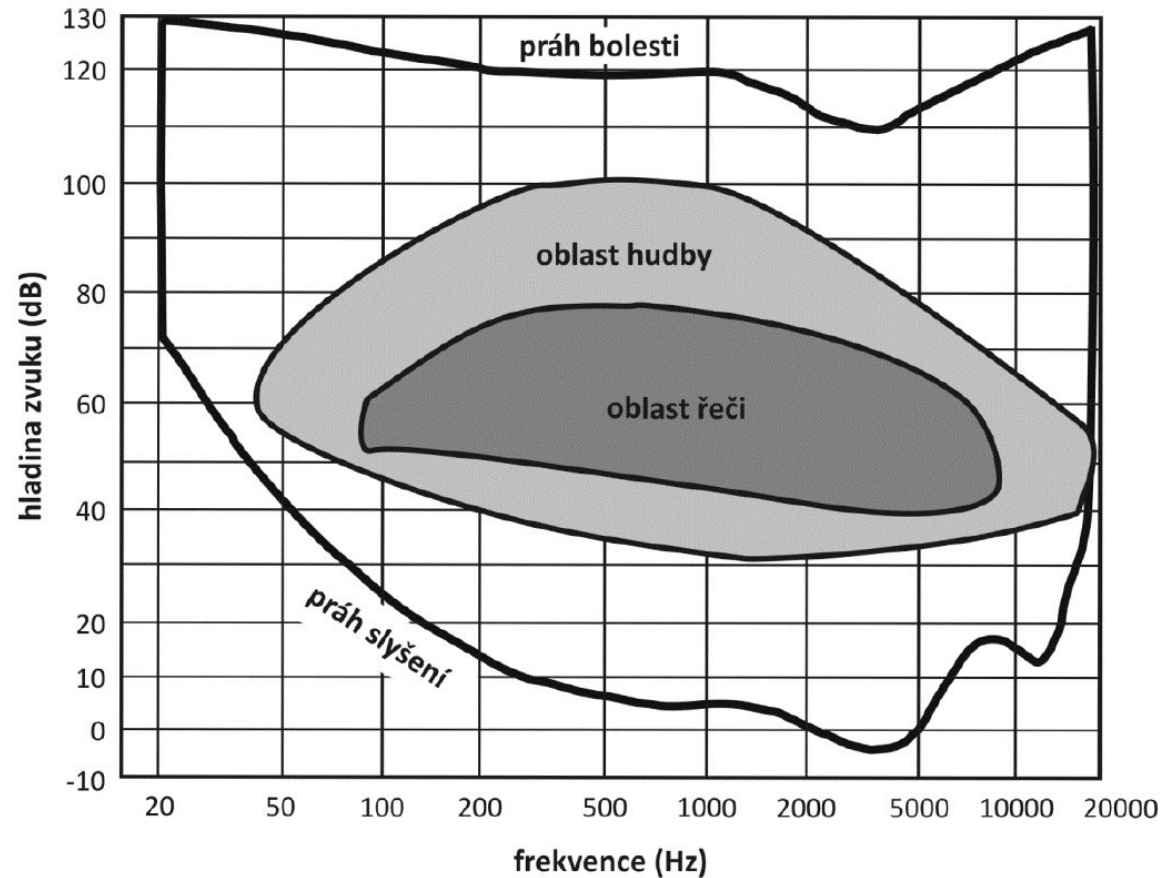
tři × dři

hlad × chlad

sin × sing

right × light

bad × bed

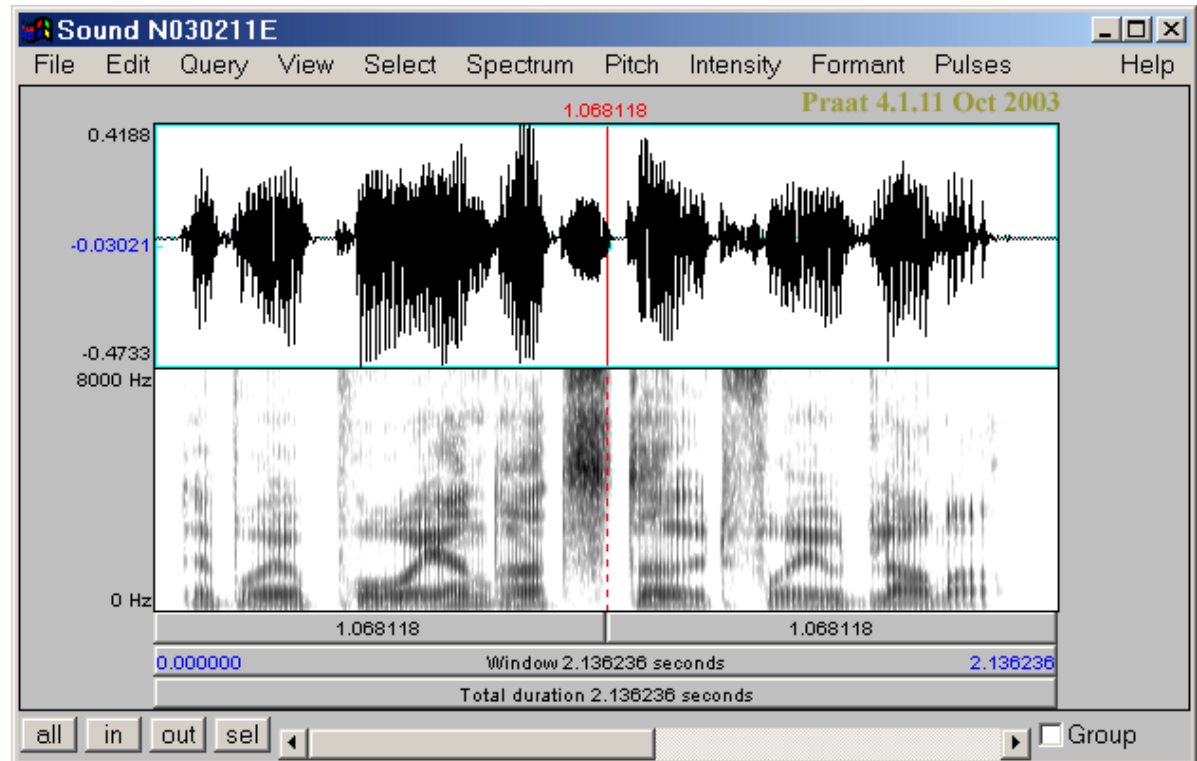

3) Akustické hledisko – jaké fyzikální vlastnosti má řeč?

→ Akustická fonetika

- Řeč je zvuk, tj. fyzikální jev
- Záznam a měření řeči pomocí přístrojů
- Exaktní popis fyzikálních vlastností zvuku lidské řeči

4) Funkční hledisko – jak jsou zvuky řeči využity pro komunikaci?

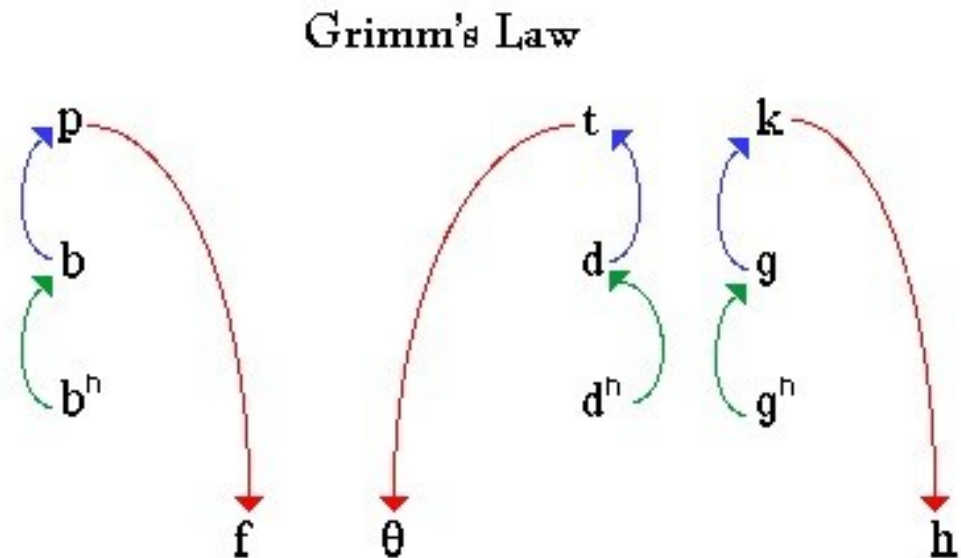
→ **Fonologie**

- Popis a vysvětlení zvukových rozdílů sloužících k odlišení významu v jednom jazyce
- Popis zvukové stavby významových jednotek

	čeština	angličtina
[æ] × [ɛ]	<ul style="list-style-type: none"> • nerozlišuje význam 	<ul style="list-style-type: none"> • rozlišuje význam <i>bad × bed</i>
[t] × [d]	<ul style="list-style-type: none"> • rozlišuje význam za začátkem slov <i>ten × den</i> • ale ne na konci slov <i>let × led, obě [lɛt]</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • rozlišuje význam na začátku i konci slov <i>tear × dear</i> <i>bet × bed</i>
shluky [tɫ], [dɫ]	<ul style="list-style-type: none"> • možné a běžné <i>tlak, dlouhý</i> <i>(plat, kluk)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • nemožné, ale srov. [pl] <i>please</i>, [kl] <i>click</i>
přízvuk	<ul style="list-style-type: none"> • nerozlišuje význam 	<ul style="list-style-type: none"> • rozlišuje význam <i><u>im</u>port × im<u>po</u>rt</i>

Další zájmy/cíle fonologie:

- Popis zvukových rozdílů a podobností mezi jazyky
- Popis změn zvukové stránky jazyka napříč časem a prostorem
- Popis vztahu mezi zvukem a významem

zvuková stránka jazyka

